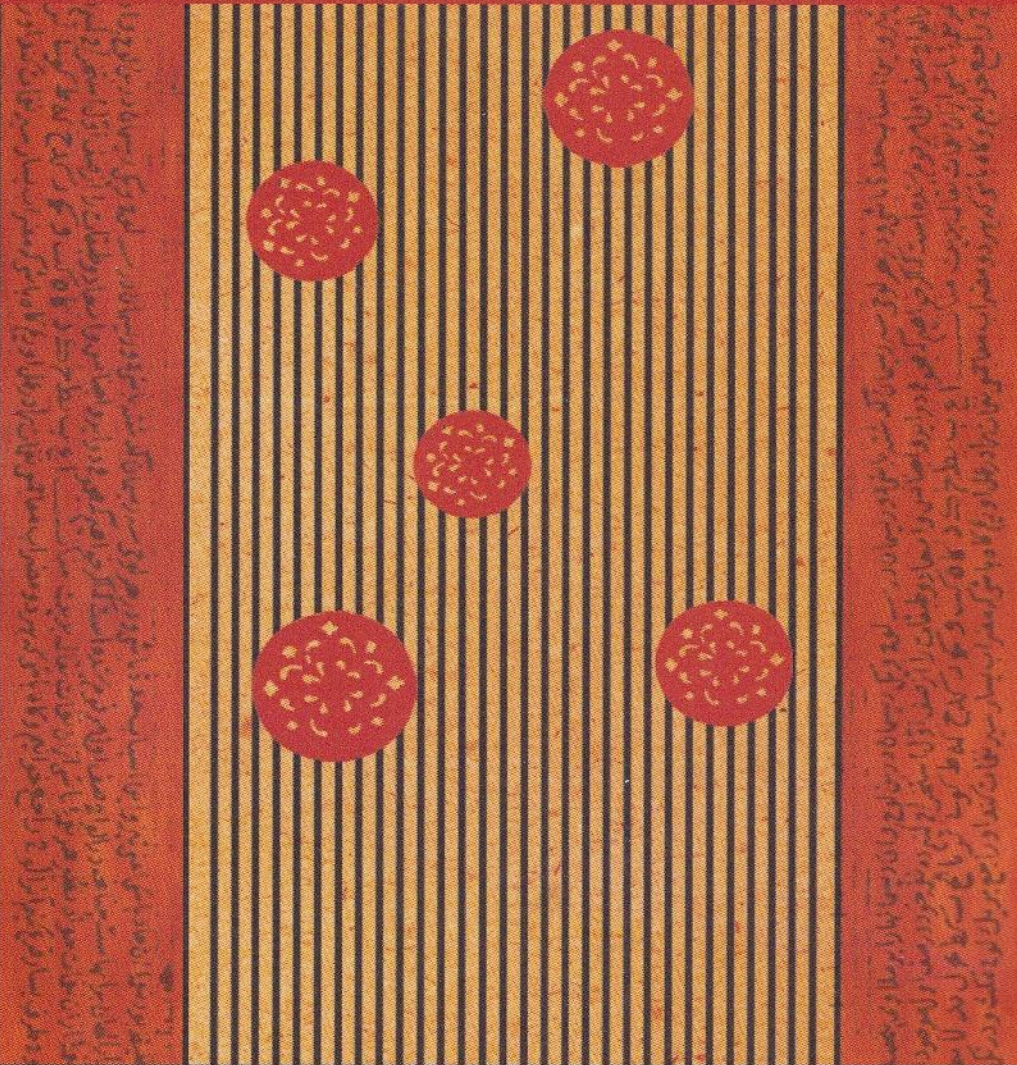

نغمه مهلا

نشانها و سطره ها کا عبد القادر بن غیبی حافظ لاهی

به کوشش سید محمد تقی حسینی

انتشارات سوره مهر (وابسته به حوزه هنری)

پژوهشگاه فرهنگ و هنر اسلامی

نغمه رود

نشان ها و سازنامه های عبدالقادر بن غیبی حافظ مراغی

به کوشش سید محمد تقی حسینی

چاپ و صحافی: شرکت افست (سهامی عام)

چاپ اول: ۱۳۸۸

شمارگان: ۲۵۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۵۰۶-۶۹۳-۰

منوط به اجازه رسمی از ناشر است.

سرشناسه: حسینی، سید محمد تقی، ۱۳۵۷ -

عنوان و نام پدیدآور: نغمه رود: نشان ها و سازنامه های عبدالقادر بن

غیبی حافظ مراغی / به کوشش سید محمد تقی حسینی.

مشخصات نشر: تهران: شرکت انتشارات سوره مهر، ۱۳۸۸.

مشخصات ظاهری: ۱۳۶ ص.

ISBN: 978-964-506-693-0

وضعیت فهرست نویسی: فیپا

یادداشت: کتابنامه

موضوع: مراغی، عبدالقادر بن غیبی، - ۸۳۸ق.

موضوع: موسیقی ایرانی -- متون قدیمی تا قرن ۱۴

شناسه افزوده: شرکت انتشارات سوره مهر

رده بندی کنگره: ۱۳۸۸ ن ۷۵ ح ۲/ ۳۴۴ ML

رده بندی دیویی: ۷۸۹/۰۹۲

شماره کتاب شناسی ملی: ۱۶۵۸۴۳۸

نشانی: تهران، خیابان حافظ، خیابان رشت، کوچه ی جمشید، شماره ۷۲.

صندوق پستی: ۱۵۸۱۵-۱۱۴۴ تلفن: ۶۶۴۶۵۸۴۸

تلفن مرکز پخش: (پنج خط) ۶۶۴۶۰۹۹۳ فکس: ۶۶۴۶۹۹۵۱

www.iricAp.com

- دیباجه ۰۰۷
 —————
 مقدمه ۰۰۹
 —————
 زندگی نامه عبدالقادر
 —————
 مراغی ۰۱۱
 —————
 مشخصات نسخ ۰۲۵
 —————
 توضیحات ۰۲۷

بخش اول: نشان‌ها

- نامه سلطان اویس جلایر ۰۳۳
 —————
 نامه سلطان احمد جلایر ۰۳۵
 —————
 نامه امیر تیمور گورکانی ۰۴۱
 —————
 ۰۴۹
 —————
 تصنیف ۰۶۳
 —————
 عمل در باب پیری ۰۶۳
 —————
 صحت نامه ۰۶۷

بخش دوم: ساز نامه‌ها

- مقدمه ۰۷۷ | ۰۷۹ | ۰۷۹ | ۰۹۱ | ۰۹۲ | ۱۱۳ | ۱۲۳ | ۱۳۱
 تقسیمات سازها
 سازهای کوبه‌ای آهنگین
 ساز کاسات (بیان قصعات چینی)
 ساز الواح فولاد
 ساز مرصع غایی
 منابع

مقدمه

مطالب این کتاب به دو بخش تقسیم می‌شود که موضوعاتی متفاوت از یکدیگر دارد. بخش نخست این کتاب مربوط به نامه‌هایی است که سلاطین وقت همچون سلطان اویس جلایر، سلطان احمد جلایر و امیر تیمور گورکانی، دربارهٔ عبدالقادر نوشته‌اند و در حکم احکام و نشان‌هایی هستند که بازگوکنندهٔ تأییدات و حمایت‌های این پادشاهان است از عبدالقادر مراغی، و همچنین دو تصنیف منتسب به عبدالقادر مراغی که یکی «در باب پیری» است و در مجموعهٔ ملک پس از نامه‌ها قرار دارد و فقط اشعار تصنیف است و دیگری، تصنیف «صحت‌نامه» که مرتضی قلی خان شاملو در جنگ خود آن را آورده است و مؤلف بهجت‌الروح نیز آن را از آن عبدالقادر دانسته است. (بهجت‌الروح ۱۳۴۶، ص ۷۳)

بخش دوم نیز اختصاص به سه ساز «قصعات چینی»، «الواح فولاد» و «ساز مرصع غایبی» دارد و تا آنجایی که اطلاع دارم، تنها در همین مکتوبات است که می‌توان نسبت به مسائل فنی و ساختاری این سازها شناخت و اطلاعاتی حاصل کرد.

پیش از این، مرحوم تقی بینش، تحقیق مفصلی دربارهٔ حیات عبدالقادر مراغی انجام داده‌اند. ولی با به دست آمدن این «نشان»‌ها و «سازنامه»‌ها،

که منابع جدیدی در خصوص حیات عبدالقادر مراغی محسوب می‌شوند، و نیز مطالب دیگری که بر تحقیقات شادروان بینش افزوده شد، به ناچار، مختصری از زندگی این هنرمند با استناد به تحقیقات آن مرحوم همراه مطالب جدید بیان می‌شود تا خوانندگان محترم، جایگاه این احکام و نشان‌ها و سازنامه‌ها را در روند تاریخی حیات عبدالقادر مراغی به خوبی درک کنند.

دیباچه

سپاس خدای را که داغ حدوث بر چهره جوهر و عارض نهاد، و آن دو چیز را از دریای جود، مایه وجود داد و اصل ترکیب اشخاص افلاک و ترتیب اجسام، نار و آب و باد و خاک کرد و از مدار پروین تا فراز زمین هزار هزار صنایع بدایع از اجرام نیرات و آثار علویات و حیوان و نبات و معادن و موات تصویر کرد و زمان را زمام در دست تقدیر کرد و زمین را زمن و پست تسخیر کرد و از دوات مشیت به قلم قدم بر ناصیه هر یک یا سین سعادت و یا شین شقاوت تحریر کرد. ملکی بی نظیر، پادشاهی بی وزیر، قاهری بی ظهیر، قادری بی مشیر، حی ای که حیاتش را ضد نیست، هستی که ذاتش را ند نیست، موصوفی که صفاتش را حد نیست، حاکمی که حکمش را رد نیست، قدیمی که وجودش را امکان مکان نیست، باقی ای که بقایش به گردش زمان نیست، عالمی که علمش به تفکر و ضمیر نیست، قوی ای که قوتش نیست، مریدی که ارادتش به استفادت نیست، سمعی که سمعش به گوش و هوش نیست، بصیری که بصرش به حدقه و طبقه نیست، متکلمی که کلامش به کام و زبان و حرف و الحان نیست، دیدنی ای که دیدارش به لون و صورت و مقابله و جهت نیست، جمیلی که جمالش در نقش خیال نیست، ذوالجلالی که جلالش در حد منال نیست، قریبی که قربش به مماس نیست، بعیدی که بعدش به مسافت نیست، جسم و جوهر نیست، صورت و پیکر نیست، مستوی است بر عرش به استعلاء و تعزز، نه به استقرار و تحیز.

هرچه جزاوست همه آفریده اوست؛ «لیس کمله شیء و هو السميع البصیر.»^۱
اما بعد:

زمستان سال ۱۳۸۵ بود که در کتابخانه ملی ملک با نسخه ای آشنا شدم که رسائل و مکتوباتی از عبدالقادر مراغی را در خود محفوظ داشت. در ابتدای این نسخه، رساله مقاصد/الاحان مراغی، که از جمله نسخ معتبر این رساله است، قرار دارد. پس از تورق آن، به نوشتاری چند بر خوردم که در موضوعات مختلف بود و هر یک به نوبه خود از مهم ترین اسناد و منابع. در انتهای این نسخه و پس از رساله مقاصد/الاحان، سه نامه وجود دارد از سلاطین وقت درباره عبدالقادر مراغی که نشان دهنده اعتبار و شهرت این هنرمند در آن دوران است و نکاتی چند پیرامون حیات عبدالقادر مراغی را روشن می کند و از لحاظ تحقیقات تاریخی اسنادی مهم به حساب می آید. سه نوشتار دیگر نیز در همین نسخه وجود دارد که درباره سه ساز تحریر شده است. این ساز نامه ها، از آن جهت که اطلاعات چندانی از آن ها در دیگر منابع وجود ندارد و خود عبدالقادر مراغی نیز در رسالات خود کمتر به آن ها پرداخته است، از جمله اسناد و منابع بی نظیر در خصوص شناسایی مباحث فنی و ساختار این سازها محسوب می شوند. پس از باز نویسی مجدد این مکتوبات و بررسی آن ها با دیگر نسخ این مکتوبات، که برخی از آن ها را توسط دوستان و بزرگان به دست آوردم، اقدام به تصحیح آن شد تا این آثار مهم در دسترس پژوهندگان و طالبان فرهنگ و هنر قرار گیرد.

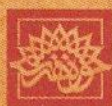
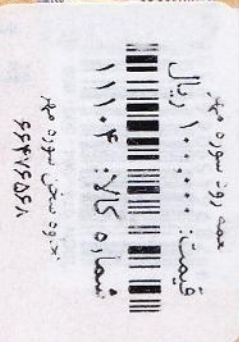
در پایان باید از دوستان و بزرگانی که بر این کمترین عنایت داشتند تشکر کنم؛ به ویژه جناب آقای دکتر مولانا و جناب آقای دکتر گودرزی و همچنین آقای خورابه و آقای خضرابی و دوست ارجمندم، جناب آقای موسوی، که با بزرگواری بسیار، نکات ارزنده ای را یاد آور شدند و همچنین آقایان یوسف پور و مهری و تمامی همکاران محترمشان.

منابع

- قرآن کریم، ترجمه محمد صادق تهرانی، انتشارات کلیدر، تهران ۱۳۸۲.
- آملی، محمد بن محمود شمس الدین، *نفایس الفنون فی عرایس العیون*، به اهتمام ابوالحسن شعرانی، نشر اسلامیه، ۱۳۷۹ ق.
- ابن عرب شاه، احمد بن محمد (۱۳۸۱)، *زندگی شگفت آور تیمور*، ترجمه محمد علی نجاتی، علمی و فرهنگی، تهران.
- اردبیلی، ابن بزاز (درویش توکلی بن اسماعیل بزاز)، *صفوة الصفا*، با مقدمه و تصحیح غلام رضا طباطبائی مجد، انتشارات زریاب، تهران ۱۳۷۶.
- افندی، مصطفی عالی، *مناقب هنروران*، ترجمه توفیق هدسبحانی، سروش، تهران ۱۳۶۹.
- اوبهی، علی شاه بن حاجی بوکه، *مقدمة الاصول*، نسخه خطی شماره ۱۰۹۷، دانشگاه استانبول ترکیه، کتابت در قرن نهم هجری.
- برکشلی، مهدی، *ردیف هفت دستگاه موسیقی ایران*. (شرح ردیف موسیقی ایران)، انجمن موسیقی ایران، ۱۳۷۴.
- بلخی، مولانا جلال الدین محمد، *کلیات دیوان شمس*، تصحیح بدیع الزمان فروزان فر، نشر پیمان، تهران ۱۳۷۸.
- حافظ ابرو (۱۳۷۲)، *زبدة التواریخ*، نشر نی.
- خوارزمی، ابو عبدالله محمد بن کاتب، *مفاتیح العلوم*، ترجمه حسین خدیو جم، بنیاد فرهنگ ایران، تهران ۱۳۴۷.
- دولتشاه سمرقندی، *تذکرة الشعرا*، با تصحیح و مقدمه فاطمه علاقه، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، تهران ۱۳۸۵.
- رساله موسیقی*، نسخه شماره ۱۲۸۴، کتابخانه ملی.
- ستایشگر، مهدی، *نام نامه موسیقی ایران*، انتشارات اطلاعات، تهران ۱۳۷۶.

- ستایشگر، مهدی، *واژه‌نامه موسیقی ایران زمین*، انتشارات اطلاعات، تهران ۱۳۷۵.
- سه رساله فارسی در موسیقی، *دانشنامه علایی* (شیخ‌الرئیس بوعلی سینا)، *کنزالتحف* (حسن کاشی)، *مجمل‌الحکمه* (اخوان‌الصفا)، به اهتمام تقی بینش، مرکز نشر دانشگاهی، تهران ۱۳۷۱.
- سه رساله در موسیقی قدیم ایران، به کوشش منصوره ثابت‌زاده، انجمن آثار و مفاخر فرهنگی، تهران ۱۳۸۲.
- شاملو، مرتضی قلی‌خان، *جنگ*، به کوشش ایرج افشار و احمد منزوی، چاپ فاکسیمیل از روی نسخه شماره ۱۵۰۰، کتابخانه مرکزی دایرةالمعارف بزرگ اسلامی، تهران ۱۳۷۴.
- عبدالمؤمن بن صفی‌الدین، *بهجت‌الروح*، به اهتمام ه.ل. رایینودی یرکوماله، بنیاد فرهنگ ایران، تهران ۱۳۴۶.
- فارابی، ابونصر (۱۳۷۵)، *موسیقی کبیر*، ترجمه آذرتاش آذرنوش، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، تهران.
- فارمر، هنری جرج، *تاریخ موسیقی خاورزمین*، ترجمه بهزاد باشی، انتشارات آگاه، تهران ۱۳۶۶.
- فرهنگ بزرگ جامع‌نویین: ترجمه المنجد، ترجمه احمدسیاح، انتشارات اسلام، ۱۳۸۲.
- فرهنگ لا روس، ترجمه سید حمید طیبیان، امیرکبیر، تهران ۱۳۶۷.
- فهرست عربی ریو شماره ۸۲۳، نسخه خطی ۲۳۶۱، British Museum، و فیلم شماره ۴۳۳۹، کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران.
- فهرست نسخ خطی کتابخانه ملی ایران، فراهم آورنده سید عبدالله انوار، انتشارات کتابخانه ملی، ج ۵، ۱۳۸.
- فهرست نسخ خطی کتابخانه ملی ملک، زیر نظر ایرج افشار و محمد تقی دانش پژوه. قربانی، ابوالقاسم، *زندگی‌نامه ریاضی‌دانان دوره اسلامی*، مرکز نشر دانشگاهی، تهران ۱۳۷۵.
- کاشانی، غیاث‌الدین جمشید، *نامه‌ها*؛ از سمرقند به کاشان، به کوشش محمد باقری، علمی و فرهنگی، تهران ۱۳۷۵.
- کاشی، یحیی بن احمد، *شرح‌دوار*، نسخه خطی شماره ۲۲۰۷، کتابخانه مجلس.
- مراغی، عبدالقادر بن حافظ (۱۳۵۶)، *مقاصد‌الاحان*، به کوشش تقی بینش، بنگاه ترجمه و نشر کتاب، تهران.
- مراغی، عبدالقادر بن حافظ (۱۳۶۶)، *جامع‌الاحان*، به کوشش تقی بینش،

- مؤسسه مطالعات و تحقیقات فرهنگی، تهران.
- مراغی، عبدالقادر بن حافظ (۱۳۷۰)، شرح/دوار، به کوشش تقی بینش، مرکز نشر دانشگاهی، تهران.
- مراغی، عبدالقادر بن حافظ، شرح/دوار، نسخه خطی شماره ۲۳۸۵، کتابخانه ملی.
- مراغی، عبدالقادر بن حافظ، جامع/الاحان، نسخه خطی شماره ۲۸۲ marsh، کتابخانه بادلیان.
- مراغی، عبدالقادر بن حافظ، خاتمه جامع/الاحان، به کوشش تقی بینش مؤسسه مطالعات و تحقیقات فرهنگی، تهران ۱۳۷۲.
- مشحون، حسن (۱۳۸۰)، تاریخ موسیقی/ایران، نشر سیمرغ.
- معمار، علی ابن محمد مشتهر به بنایی، رساله در موسیقی، به کوشش تقی بینش، مرکز نشر دانشگاهی، تهران ۱۳۶۸.
- مقاصد/الاحان، نسخه خطی مجموعه شماره ۸۲۳، کتابخانه ملک.
- یزدی، قوام‌الدین، منشآت، نسخه خطی شماره ۲۵۷۶، کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران.
- یواقیت/العلوم و دراری/النجوم، مؤلف گمنام، تصحیح محمدتقی دانش‌پژوه، انتشارات اطلاعات، تهران ۱۳۶۴.

سوره مهر (وابسته به حوزه هنری)
تهران / خیابان حافظ / خیابان
رشت / کوچه جمشید جم
صندوق پستی: ۱۵۸۱۵/۱۱۴۴
تلفن: ۶۶۴۶۵۸۴۸
مرکز بخش: شرکت انتشارات
سوره مهر
تلفن: ۶۶۴۶۰۹۹۳ (پنج خط)
فکس: ۶۶۴۶۹۹۵۱
پژوهشگاه فرهنگ و هنر اسلامی

مطالب این کتاب به دو بخش
سیم می شود که موضوعاتی
متفاوت از یکدیگر دارد.
بخش نخست این کتاب
مربوط به نامه هایی است که
سلاطین وقت درباره
عبدالقادر نوشته اند.
بخش دوم نیز اختصاص به
سه ساز «قصعات چینی»،
«الواح فولاد» و «ساز مرصع
غایبی» دارد و تنها در همین
مکتوبات است که می توان
نسبت به مسائل فنی و
ساختاری این سازها شناخت
و اطلاعاتی حاصل کرد.